

Folyóiratszemle

Marek, L. – Hronová, S. – Hindls, R.:

A kutatóintézetek teljesítményértékelésének módszertani változásai, illetve ezek hatása a kutatók viselkedésére

(Changes in methodology for assessing performance of research organisations and influence of such changes on researchers' behaviour.) – *Statistika*. 2017. Vol. 97. Issue 4. pp. 4–15.

A kutatási teljesítmény mérése minden esetben összetett folyamat, melynek során sok esetben kizárólag mennyiségi mutatókat alkalmaznak, de a teljesítményértékelések egyre nagyobb részében megjelenik a kutatás minőségének szempontja is, például az impaktfaktorral rendelkező folyóiratban történő publikálás vizsgálata. A csehországi kutatásértékelés közelmúltbeli átalakulása lehetőséget biztosít annak megfigyelésére, hogy az értékelés módszertani változásai kedvezően befolyásolják-e az országban folyó kutatás minőségét.

Csehországban 2004 óta rendszeresen végeznek kutatásértékelést. A kormányzat részéről az értékelés fontos és meghatározó a kutatástámogatásra fordított összegek elosztásakor, de emellett stratégiai jelentőségű is az intézmények stagnáló vagy hanyatló kutatás-fejlesztési tevékenységére és nemzetközi rangsorokban elfoglalt pozícióvesztésre adott válaszként. Az első időszakban, 2004 és 2009 között évente változtattak az értékelés módszertanán. Ezt követően a kialakított vizsgálati módszereknek különös jelentőséget adott az, hogy ezek alapján osztották el az állami forrásokat a kutatóintézetek között. A 2010 és 2012 közötti második időszakban továbbfejlesztett módszertannal végezték a méré-

seket. Bár továbbra is a mennyiségi mutatók domináltak, de megjelent a szakterületek szerinti normalizálás: külön vizsgálták a társadalom-, a bölcsészet- és a természettudományokat. Az említett két időszak során – noha a cél a kutatás minőségének javítása lett volna – elsősorban mennyiségi mutatókat vettek figyelembe. A harmadik, a 2013 és 2016 közötti időszakban jelent meg az alkalmazott tudományok differenciált elbírálása, illetve életre hívták az intézeteket átvilágító bírálóbizottságokat. (Magyarországon szakértői bizottságok egyelőre nem értékelik rendszeresen a kutatóintézetek tevékenységét. Ilyen jellegű átvilágításokra csak kiemelt esetekben kerül sor, mint például az MTA TTK [Magyar Tudományos Akadémia Természettudományi Kutatóközpont] esődközeli helyzete miatt elrendelt átvilágításkor, 2016 elején. Ennek során a bizottság megállapította, hogy „a tudományos közlemények száma, a választott folyóiratok, illetve a kutatási eredmény színvonala több esetben nem éri el a lehetséges elérhető legmagasabb színvonalat az adott munka vonatkozásában.” Lásd Az MTA TTK szakmai átvilágításának eredményei [http://mta.hu/mta_hirei/az-mta-termeszettudomanyi-kutato kozpont-szakmai-atvilagitanak-eredmenyei-106149].) A negyedik, 2017-ben kezdődő időszakban vezették be a csehországi kutatóintézetek publikációs kibocsátáson túlmutató holisztikus értékelését. Ebben a szakaszban az értékelés öt modulból áll, és ezek közül csak egy modulban játszik szerepet a publikációk száma. Az értékelés során minden esetben öt-éves ablakot alkalmaztak, vagyis az értékelést megelőző öt év tudományos kibocsátását vizsgálták.

A teljesítményértékelésben az évek során végrehajtott módszertani változásokat a kutatói közösség részéről érkező folyamatos visszacsatolás is ösztönözte. Az észrevételekben sérelmezték az átfogó koncepció hiányát, az első időszakban a szakterületi normalizálás mellőzését, az egyéni eredmények esetleges szubjektív megítélésének lehetőségét és a mennyiségi mutatók előnyben részesítését a minőségi mutatókkal szemben. Ez utóbbi szempont vezetett oda, hogy az intézetek a termelékenység növelése miatt egyre nagyobb számban jelentettek meg gyengébb minőségű publikációkat. A publikációs szám növelésének kényszere több, etikailag kifogásolható esethez vezetett, illetve a kutatóintézetek éves jelentései is több vitatható adatot közöltek az intézet publikációinak számáról. Ugyanakkor az értékelés bevezetése az országon belül aktív diskurzust indított el a kutatásértékeléssel kapcsolatban.

A cikk szerzői arra a kérdésre keresték a választ, hogy a harmadik időszak kutatásértékelése pozitív változást hozott-e a kutatás minőségére vonatkozóan a második időszakhoz viszonyítva. A vizsgálathoz a Web of Science és a Scopus adatbázisokban szereplő folyóiratokban megjelent húsz cseh egyetem tanulmányainak számát vették figyelembe. A két adatbázisban a tudományos világban elfogadott folyóiratok szerepelnek, az ezekben történő publikálás a minőség egyik jellemzőjének tekinthető. A 2005–2009-es eredményeket a második, a 2008–2012-es eredményeket a harmadik időszak módszertana befolyásolhatta. Frissebb adatok nem álltak rendelkezésre a vizsgálat időpontjában; a kétéves átfedés az ötéves vizsgálati ablak következetes alkalmazása miatt volt szükségszerű.

Az adatok alapján a második és a harmadik időszakban nem változott a Web of Science folyóirataiban megjelenő publikációk mennyisége, ugyanakkor növekedett a Scopus feldolgozott folyóirataiban a tanulmányok

száma. A vizsgálat során elvégzett szignifikanciatesztben az említett két időszak és a két adatbázis alapján végeztek számításokat valamennyi egyetemre vonatkozóan. Az eredmények alapján nem mutatkozott szignifikáns eltérés a vizsgált két időszakban. A szerzők azt a következtetést vonták le, hogy a harmadik időszak módszertani fejlesztésének hatása nem mutatkozott meg a kutatás minőségének javításában. Ezt a következtetést erősítette meg az ellenőrzésként elvégzett *t*-próba és Mann-Whitney-próba is.

Bár a kutatóintézetek meglepően gyorsan alkalmazkodnak a kutatásértékelés változó módszertani szempontjaihoz, a minőségi kritériumok érvényre juttatásához viszont kevésnek bizonyult az elmúlt 15 évben többször és jelentős mértékben átalakított kutatásértékelési rendszer. A 2017-től életbe lépő negyedik szakasz feladata lehet, hogy további eredményeket érjen el ezen a téren.

Lencsés Ákos,

az MTA Könyvtár és Információs Központ
főkönyvtárosa
E-mail: lencses.akos@konyvtar.mta.hu

Jain, M.:

Az urbanizáció szerepe India sajátos fejlődésében

(Contemporary urbanization as unregulated growth in India: the story of census towns.) – *Cities*. 2018. Vol. 73. March. pp. 117–227.

Dél-Ázsia országainak jelenlegi urbanizációja – különösen Indiában – nagy kihívást jelent, ugyanis a népességnövekedés és a megfelelő anyagi források hiánya szinte megoldhatatlanná teszi a városi életforma megtervezését, megvalósítását.

Napjainkban India urbanizációjának egyik fontos jellemzője a „népszámlálási városok”